

**FIL-QORTI TAL-MAĠISTRATI (MALTA)
BĦALA QORTI TA' ĠUDIKATURA KRIMINALI**

MAĠISTRAT NATASHA GALEA SCIBERRAS B.A., LL.D.

Kawża Nru: 504/2013

**Il-Pulizija
(Spettur Daniel Zammit)**

vs

**Nigel Dingli
(ID 151394(M))**

Illum: 27 ta' Ottubru, 2021

Il-Qorti,

Wara li rat l-imputazzjoni miġjuba fil-konfront tal-imputat **Nigel Dingli** ta' 18-il sena, iben Innocent u Natalina nee' Psaila, imwielel il-Pieta` nhar it-22 ta' Frar 1994, detentur tal-karta tal-identita` bin-numru 151394(M) u residenti ġewwa 'Ardizia', Triq Gorg Mangion, Imqabba;

Akkuzat talli nhar is-26 ta' Ġunju 2012, għall-ħabta tal-ghaxra ta' filghaxija (22:00), ġewwa Triq il-Mediterran, Valletta:

Kellu fil-pussess tiegħu r-raża meħuda mill-pjanta *cannabis* jew xi preparazzjonijiet li jkollhom bħala bażi din ir-raża u l-pjanta *cannabis* kollha, jew biċċa minnha, u dan bi ksur tal-Artikolu 8(a) u (d) tal-Kap. 101 tal-Liġijiet ta' Malta.

Semgħet ix-xhieda, rat l-atti kollha tal-każ u d-dokumenti esebiti, inkluż l-Ordni tal-Avukat Ġenerali bis-saħħa tas-sub-artikolu (2) tal-Artikolu 22 tal-Ordinanza dwar il-Mediċini Perikolużi (Kap. 101 tal-Liġijiet ta' Malta), sabiex din il-kawża tinstema' minn din il-Qorti bħala Qorti ta' Ġudikatura Kriminali;

Rat ukoll illi ċ-ċitazzjoni odjerna giet intavolata fir-Registru ta' din il-Qorti mill-Prosekuzzjoni fit-2 ta' Ottubru 2013;

Rat in oltre illi din il-kawża giet assenjata lill-Maġistrat sedenti bl-assenjazzjoni tad-doveri tat-30 ta' April 2014;

Rat ukoll illi l-imputat deher għall-ewwel darba għas-smiġħ tal-kawża fit-13 ta' Jannar 2016;

Rat illi l-partijiet irrimettew ruħhom għall-provi prodotti.

Ikkunsidrat:

Illi in sostenn tal-imputazzjoni miġjuba kontra l-imputat, il-Prosekuzzjoni ressqet żewġ xhieda ossia lil **PS 206 Brian Aquilina** u l-**ex Spettur Daniel Zammit**. PS 206 Brian Aquilina jgħid illi nhar is-26 ta' Ġunju 2012, xi Pulizija kienu ħadu ġewwa l-Għassa tal-Pulizija tal-Belt lill-imputat odjern, fejn kien stazzjonat dak iż-żmien u dan wara li kien daħal rapport dwar xi persuna li kien jinsab fin-naħa ta' isfel taħt Dar il-Mediterran u marru l-Pulizija fuq il-post. Hekk kif l-istess Pulizija kienu sejr in l-għassa bl-imputat, kien daħal rapport ieħor u dan fis-sens illi l-imputat kien rema xi ħaġa, u ffit wara "*tellghuli*" – presumibbilment b'referenza għall-Pulizija – il-kartiera ġewwa l-istess għassa. Hekk kif infetħet il-kartiera, instabet il-karta tal-identita' tal-imputat u għalhekk gie kkonfermat li din kienet tiegħu. Fiha nstabu wkoll xi tliet pilloli ta' kulur roża, u tliet blokkożgħar ta' kulur kannella u dawn ġew elevati. Inħarġet riċevuta lill-imputat dwar l-oġġetti misjuba, kopja ta' liema riċevuta giet esebita mix-xhud u l-oġġetti in kwistjoni ġew mġhoddija lill-Ispettur Daniel Zammit. Ix-xhud ikkonferma wkoll illi kien huwa li rrediga r-rapport li jinsab esebit a fol. 8 *et seq* tal-proċess.

Mill-istess rapport jirrizulta illi fil-jum in kwistjoni, il-Pulizija rċeviet xi informazzjoni li kien hemm xi persuni hdejn il-*breakwater* li setgħu kienu qed jagħmlu użu mid-droga. PC 202 u PC 366 marru fuq il-post, fejn sabu xi ġuvintur, u wieħed minnhom deher inehħi xi ħaġa minn idu, li madankollu dak il-ħin, fid-dlam ma nstabitx. Il-persuna – li wara rrizulta li kien l-imputat odjern – ittieħed l-għassa, u fil-frattemp dahlet telefonata oħra, fis-sens illi l-ħaġa mormija kienet tinsab wara ċint. Meta marru fuq il-post, il-Pulizija sabu l-kartiera tal-imputat, li fiha wara rrizulta li kien hemm *cash link* f'ismu, u s-sustanzi fuq imsemmija.

L-ex Spettur Daniel Zammit jixhed fuq dak li qallu haddiehor dwar il-kontenut tal-kartiera tal-imputat odjern. Jghid ukoll illi l-imputat irrilaxxja stqarrija fl-1 ta' Lulju 2012 u jikkonferma li din kienet l-istqarrija esebita a fol. 4 sa 6 tal-proċess, mil-liema jirrizulta illi din giet rilaxxjata mill-imputat fil-jum imsemmi, wara li huwa ngħata s-solita twissija skont il-liġi. Fl-atti giet esebita wkoll dikjarazzjoni ta' rifjut tal-jedd għall-parir legali da parti tal-imputat.

Il-Qorti tinnota illi PC 202 u PC 366 baqgħu ma xehdux f'dawn il-proċeduri, u in oltre s-sustanza li nstabet fil-kartiera msemmiya baqgħet ma gietx esebita fl-atti proċesswali u għalhekk lanqas ma giet analizzata u dan wara li fix-xhieda tiegħu, l-ex Spettur Zammit jghid illi meta huwa telaq mill-Korp tal-Pulizija, halla kollox hemmhekk u li ma kienx jaf x'sar mis-sustanza, fil-waqt illi fis-seduta tas-6 ta' Marzu 2017, l-Ispettur (illum Supretendent) Priscilla Caruana Lee iddikjarat illi hija għamlet il-verifiċi dwar jekk kienx hemm xi esebiti li thallew mal-Iskwadra kontra d-Droga mill-Ispettur Daniel Zammit, izda rrizulta li ma kinux thallew esebiti.

Ikkunsidrat ukoll:

Illi fl-ewwel lok il-Qorti ser tagħmel il-kunsiderazzjonijiet tagħha u tiddeċiedi dwar l-ammissibilita' o meno tal-istqarrija rilaxxjata mill-imputat bhala prova f'dawn il-proċeduri.

Kif inghad, l-imputat irrilaxxja stqarrija lill-Pulizija Eżekuttiva nhar l-1 ta' Lulju 2012, wara li ngħata s-solita twissija skont il-liġi u wara li ngħata l-jedd li jkun assistit minn avukat waqt l-interrogatorju tiegħu, liema jedd huwa għażel li ma jeżerċitahx, izda mingħajr il-jedd li jkun assistit minn avukat waqt l-istess interrogatorju. Fil-fatt it-tieni jedd daħal fis-seħh fil-liġi Maltija fit-28 ta' Novembru 2016, permezz tal-Avviz Legali 401 tas-sena 2016.

F'dan ir-rigward din il-Qorti tagħmel referenza għas-sentenza tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem tat-12 ta' Jannar 2016 fil-każ **Mario Borg v. Malta**, kif ukoll għas-sentenza tal-Qorti tal-Appell Kriminali fl-ismijiet **The Republic of Malta vs Chukwudi Onyeabor** tal-1 ta' Diċembru 2016, fejn hemmhekk il-Qorti għamlet referenza għal diversi sentenzi tal-Qorti Kostituzzjonali ossia **Carmel Saliba vs Avukat Generali** tas-16 ta' Mejju 2016, **Stephen Nana Owusu vs Avukat Generali** tat-30 ta' Mejju 2016, **Malcolm Said vs Avukat Generali et** tal-24 ta' Ġunju 2016 u **Aaron Cassar vs Avukat Generali et** tal-11 ta' Lulju 2016 u għaddiet sabiex tiddeċiedi illi *"the denial of the right to legal assistance at the pre-trial stage as a result of a systematic restriction applicable to all accused persons must today be held to be in violation of the conditions for the admissibility of an accused's statement."*

Il-Qorti tirreferi wkoll għas-sentenza mogħtija mill-Qorti Kostituzzjonali fil-5 ta' Ottubru 2018, fl-ismijiet **Christopher Bartolo vs Avukat Ġenerali et**, f'liema każ fl-istqarrijiet tiegħu, ir-rikorrenti minkejja li qabel irrilaxxja l-ewwel stqarrija, kien ingħata parir mingħand l-avukat tiegħu li f'dak l-istadju ma jgħid xejn lill-pulizija, huwa xorta waħda rrisponda għad-domandi waqt l-interrogatorju li sarlu, bir-riżultat li stqarr fatti li kienu inkriminanti għalih, in kwantu ammetta li kien jixtri d-droga kemm għall-użu personali tiegħu, kif ukoll sabiex ibiegh minnha lil terzi. Fis-sentenza tagħha, il-Qorti Kostituzzjonali qalet hekk dwar l-istqarrijiet rilaxxjati mill-istess rikorrenti mingħajr il-jedd ta' assistenza legali waqt l-interrogatorji tiegħu:

“36. Mill-premess jirrizulta manifest li l-istqarrijiet rilaxxjati mir-rikorrent ser ikollhom kif fil-fatt gja` kellhom quddiem il-Qorti Kriminali impatt fil-proceduri kriminali, mhux in kwantu għall-ammissjonijiet, izda in kwantu l-kontenut tagħhom kien ittiehed in konsiderazzjoni fil-quantum tal-piena imposta fuqu mill-Qorti Kriminali, u issa huwa car li anke l-Qorti tal-Appell Kriminali ser tiehu konsiderazzjoni tal-kontenut tal-istqarrijiet f'dan ir-rigward. Għalhekk, għalkemm il-proceduri kriminali għadhom pendenti u għalhekk ma jistax f'dan l-istadju jigi determinat jekk kienx hemm lezjoni ta' smigh xieraq f'dawk il-proceduri, jekk l-istqarrijiet jithallew fil-process tal-proceduri kriminali, dawn wisq probabbilment ser isir uzu minnhom mill-Qorti tal-Appell Kriminali bi pregudizzju jew vantagg għall-akkuzat fil-kwantifikazzjoni tal-piena, kemm dik karcerarja kif ukoll għal dak li tirrigwarda l-multa li tista' tigi imposta.

37. Fid-dawl tal-premess it-tehid tal-istqarrijiet zgur li ser ikollhom impatt fuq l-eżitu tal-process kriminali u, ladarba dan isir, x'aktarx ser isir ksur tad-dritt tal-rikorrent għal smigh xieraq tenut kont tal-fatt li dawn gew rilaxxjati mir-rikorrent fl-assenza ta' avukat li jassistih. Għalhekk huwa xieraq li, filwaqt li f'dan l-istadju ma jistax jingħad jekk kienx hemm lezjoni ta' dan id-dritt fundamentali tar-rikorrent peress li l-proceduri kriminali għadhom pendenti, dawn ma jithallewx jibqgħu fl-inkartament tal-process kriminali.” [sottolinear tal-Qorti]

Allura minkejja illi r-rikorrenti f'dak il-każ, kien ingħata l-jedd li jikkonsulta ma' avukat qabel l-ewwel interrogatorju tiegħu u anke eżercita dan il-jedd, il-Qorti ordnat illi l-istqarrijiet tiegħu ma jithallewx fl-inkartament la darba kien ser ikollhom impatt fuq l-eżitu tal-process kriminali u dan stante illi ma ngħatax il-jedd għall-assistenza legali waqt l-interrogatorji tiegħu. Din kienet ukoll il-konkluzjoni tal-Qorti tal-Appell Kriminali fis-sentenza tagħha tal-20 ta' Novembru 2018, fl-ismijiet **Il-Pulizija vs Claire Farrugia**, f'liema każ dik il-Qorti skartat bħala inammissibbli l-istqarrijiet tal-imputata, waħda minnhom gūramentata, u dan għaliex għalkemm hija ngħatat id-dritt li tottjeni parir legali

qabel l-istqarrijiet tagħha, liema dritt hija għażlet li ma terżercitahx, madankollu hija ma nġhatatx id-dritt li tkun assistita minn avukat waqt l-interrogatorji li sarulha u dan stante li dan id-dritt ma kienx għadu viġenti fiż-żmien in kwistjoni. F’dan is-sens ukoll iddeċidiet l-istess Qorti fis-sentenza tagħha fl-ismijiet **Il-Pulizija vs Emad Masoud** tas-16 ta’ Mejju 2019 u fis-sentenza fl-ismijiet **Il-Pulizija vs Sandro Spiteri** tat-18 ta’ Ġunju 2019, f’liema każ, l-imputat kien irrilaxxa stqarrija kemm mingħajr il-jedd li jottjeni parir legali qabel l-interrogatorju tiegħu, kif ukoll mingħajr id-dritt li jkun assistit minn avukat waqt l-istess interrogatorju.

Fis-sentenza fl-ismijiet **Il-Pulizija (Spettur Malcolm Bondin) vs Aldo Pistella** tal-14 ta’ Dicembru 2018, f’liema każ l-appellat kien inġhata l-jedd li jottjeni parir legali qabel l-interrogatorju tiegħu u anke eżercitah, iżda ma nġhatatx il-jedd li jkun assistit minn avukat waqt dan l-interrogatorju, stante illi anke f’dak il-każ, fiż-żmien in kwistjoni, dan il-jedd ma kienx viġenti fil-liġi Maltija, il-Qorti Kostituzzjonali reġgħet irribadiet il-konklużjonijiet tagħha fis-sentenza preċedenti fl-ismijiet **Christopher Bartolo vs Avukat Ġenerali et:**

“14. Għalkemm, bħall-ewwel qorti, taqbel mal-appellanti illi f’dan l-istadju għadu ma sehh l-ebda ksur tal-jedd għal smieġh xieraq, madankollu, kif osservat fil-każ ta’ Malcolm Said, il-qorti xorta hija tal-fehma li ma jkunx għaqli li l-proċess kriminali jithalla jitkompla bil-produzzjoni tal-istqarrija tal-akkużat Pistella ladarba din, għallinqas f’parti minnha, ittiedet mingħajr ma Pistella kellu l-għajjnuna ta’ avukat. Għalhekk, għalkemm għadu ma sehh ebda ksur tal-jedd għal smieġh xieraq, fiċ-ċirkostanzi huwa għaqli illi, kif qalet l-ewwel qorti, ma jsir ebda użu mill-istqarrija fil-proċess kriminali sabiex, meta l-proċess kriminali jintemm, ma jkunx tniġġes b’irregolarità – dik li jkun sar użu minn stqarrija li ttiedet mingħajr ma l-interrogat kellu l-għajjnuna ta’ avukat – li tista’ twassal għal konsegwenzi bħal tħassir tal-proċess kollu.”

Fil-każ ta’ **Philippe Beuze vs Belgium** deċiż mill-*Grand Chamber* tal-Qorti Ewropea dwar id-Drittijiet tal-Bniedem fid-9 ta’ Novembru 2018, dik il-Qorti reġgħet adottat il-kriterju tal-*overall fairness of the proceedings* sabiex tistharreġ jekk sehhitx o meno leżjoni tad-dritt għal smieġh xieraq. Għalkemm sabet li f’dan il-każ sehhiet vjolazzjoni tal-Artikolu 6 tal-Konvenzjoni, il-Qorti mxiet lil hinn minn dawk id-deċiżjonijiet li fihom instabet vjolazzjoni tal-imsemmi artikolu għaliex kien hemm restrizzjoni sistematika fil-liġi domestika tad-dritt ta’ persuna suspettata jew arrestata ta’ aċċess għall-avukat, u ddeċidiet illi l-Qorti għandha dejjem tistharreġ iċ-ċirkostanzi partikolari tal-każ, tenut kont ta’ numru ta’ kriterji, mhux eżawrjenti, elenkati fid-deċiżjoni tagħha. Dik il-Qorti qalet hekk fid-deċiżjoni tagħha:

“(γ) Relevant factors for the overall fairness assessment

150. When examining the proceedings as a whole in order to assess the impact of procedural failings at the pre-trial stage on the overall fairness of the criminal proceedings, the following non-exhaustive list of factors, drawn from the Court's case-law, should, where appropriate, be taken into account (see *Ibrahim and Others*, cited above, § 274, and *Simeonovi*, cited above, § 120):

- (a) whether the applicant was particularly vulnerable, for example by reason of age or mental capacity;
- (b) the legal framework governing the pre-trial proceedings and the admissibility of evidence at trial, and whether it was complied with – where an exclusionary rule applied, it is particularly unlikely that the proceedings as a whole would be considered unfair;
- (c) whether the applicant had the opportunity to challenge the authenticity of the evidence and oppose its use;
- (d) the quality of the evidence and whether the circumstances in which it was obtained cast doubt on its reliability or accuracy, taking into account the degree and nature of any compulsion;
- (e) where evidence was obtained unlawfully, the unlawfulness in question and, where it stems from a violation of another Convention Article, the nature of the violation found;
- (f) in the case of a statement, the nature of the statement and whether it was promptly retracted or modified;
- (g) the use to which the evidence was put, and in particular whether the evidence formed an integral or significant part of the probative evidence upon which the conviction was based, and the strength of the other evidence in the case;
- (h) whether the assessment of guilt was performed by professional judges or lay magistrates, or by lay jurors, and the content of any directions or guidance given to the latter;
- (i) the weight of the public interest in the investigation and punishment of the particular offence in issue; and
- (j) other relevant procedural safeguards afforded by domestic law and practice.”

F'dak il-każ, meta l-Qorti Ewropea giet biex teżamina dawn il-kriterji fil-kuntest taċ-ċirkostanzi li kellha quddiemha, fil-waqt illi saħqet illi kienet qed issib vjolazzjoni tal-Artikolu 6 fid-dawl ta' diversi fatturi meħudha lkoll flimkien u mhux kull fattur meqjus separatament, ikkunsidrat *inter alia* illi fl-istess każ, ir-restrizzjonijiet fuq id-dritt tal-aċċess għall-avukat kienu estensivi u dan fis-sens illi l-akkużat gie interrogat waqt li kien fil-kustodja tal-pulizija mingħajr ma qabel ingħata l-opportunita' li jottjeni parir legali jew li jkollu avukat preżenti u fil-kors tal-investigazzjoni ġudizzjarja li seħhet wara, ma ngħatax il-possibilita' li jkun assistit minn avukat, kif lanqas ma ngħata dan id-dritt f'atti investigattivi oħrajn sussegwenti. F'dawk iċ-ċirkostanzi, mingħajr ma ngħata informazzjoni ċara dwar id-dritt tiegħu għas-silenzju, huwa rrilaxxa stqarrijiet dettaljati u sussegwentement ta wkoll verżjonijiet differenti dwar il-fatti, bir-riżultat illi għamel stqarrijiet, li għalkemm ma kinux inkriminanti fis-sens restrittiv ta' din il-kelma, effettwaw sostanzjalment il-posizzjoni tiegħu, speċjalment fir-rigward ta' akkuża partikolari. Dawn l-stqarrijiet ġew ilkoll ikkunsidrati bħala ammissibbli fil-proċeduri kontra tiegħu. In oltre tali stqarrijiet kellhom rwol importanti fil-proċeduri u fir-rigward ta' akkuża minnhom, kienu jiffurmaw parti integrali mill-provi li a bażi tagħhom huwa nstab hati.

Fil-każ deċiż mill-Qorti Kostituzzjonali fl-ismijiet **Paul Anthony Caruana vs Avukat Ġenerali et** nhar il-31 ta' Mejju 2019, l-attur ilmenta minn ksur tal-jedd tiegħu għal smieġh xieraq fid-dawl tal-fatt illi ma ngħatax id-dritt tal-aċċess għall-avukat kemm qabel irrilaxxa l-istqarrija tiegħu lill-pulizija kif ukoll waqt l-interrogatorju tiegħu, u għaldaqstant talab lill-Qorti kemm sabiex tiddikjara illi ġew leżi d-drittijiet fundamentali tiegħu kif sanciti fl-Artikolu 39 tal-Kostituzzjoni u fl-Artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea, kif ukoll sabiex takkorda dawk ir-rimedji effettivi inkluż li tannulla, tħassar u tirrevoka s-sentenza mogħtija fil-konfront tiegħu mill-Qorti tal-Maġistrati (Malta) bħala Qorti ta' Ġudikatura Kriminali, li permezz tagħha kien instab hati tal-imputazzjonijiet miġjuba kontra tiegħu u gie kkundannat għal terminu effettiv ta' prigunerija.

F'dan il-każ, wara li rreferiet għall-każ ta' **Ibrahim and Others v. United Kingdom** deċiż mill-Qorti Ewropea fit-13 ta' Settembru 2016 u kompliet illi allura l-fatt waħdu li persuna ma tkunx tħalliet tingħata l-għajnuna ta' avukat waqt l-interrogazzjoni, ukoll jekk ma kienx hemm raġunijiet impellenti għal dan in-nuqqas, ma huwiex biżżejjed biex, *ipso facto*, jinsab ksur tal-jedd għal smieġh xieraq, iżda wieħed irid iqis il-proċess fit-totalità tiegħu, il-Qorti Kostituzzjonali għamlet referenza wkoll għad-deċiżjoni f'**Beuze v. Belgium** u għall-kriterji hemmhekk indikati (u fuq citati minn din il-Qorti) li a bażi tagħhom wieħed għandu jeżamina l-proċeduri fl-intier tagħhom fid-dawl tal-impatt tan-nuqqasijiet proċedurali fl-istadju ta' qabel il-proċeduri. Il-Qorti kompliet hekk dwar l-ilment tal-attur:

“20. Fid-dawl ta’ dawn il-konsiderazzjoniet, l-aggravju tal-attur – safejn iġid illi “l-fatt waħdu illi persuna li tkun instabet hatja ma tkunx thalliet tikkonsulta ma’ avukat tal-fiduċja tagħha fil-mument tal-investigazzjoni u l-ġhotja ta’ stqarrija lill-pulizija, minhabba restrizzjoni sistematika fil-ligi maltija, awtomatikament ikun ifisser illi saret vjolazzjoni tad-dritt fundamentali tas-smiġħ xieraq ta’ dik l-istess persuna taħt l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea” – huwa hażin u huwa miċhud.

21. Fil-każ tallum kien hemm raġuni tajba għala l-attur ma thallix ikellem avukat qabel jew waqt l-ewwel interrogazzjoni. Ir-raġuni hi li kien hemm il-ħsieb li ssir controlled delivery lil terza persuna li kienet tipprovdil lill-attur bid-droga, u biex din l-operazzjoni tirnexxi kien meħtieġ li l-attur ma jithalla jikkomunika ma’ hadd biex ma titwassalx il-kelma lil dan it-terz.

...

23. L-attur ingħata t-twissija li trid il-ligi qabel ma ta l-istqarrija, u ma saret ebda allegazzjoni li l-istqarrija saret fiċ-ċirkostanzi msemmija fl-art. 658 tal-Kodiċi Kriminali. ... Hlief għall-fatt li ma kellux avukat dak il-ħin, l-attur ma ressaq ebda argument serju kontra l-validità u l-veraċità tal-istqarrija.

24. Għandu jingħad ukoll illi l-attur ma nżammx aktar milli kien meħtieġ biex tirnexxi l-operazzjoni tal-controlled delivery; dakinhar stess kien meħlus u seta’ liberament ikellem avukat.

25. Barra minn hekk, l-istqarrija magħmula lill-pulizija ma kinitx ir-raġuni li wasslet għall-kundanna tal-attur: l-attur instab hati mill-qorti ta’ ġurisdizzjoni kriminali għax ammetta l-ħtija għal dawk l-akkużi li ma ġewx ritirati. Dan għamli fil-preżenza tal-avukat wara li ikkonsulta miegħu u quddiem maġistrat li wissih bil-konsegwenzi tal-ammissjoni u tah l-opportunità li jehodha lura.

26. Tassew illi l-attur iġid illi kien kondizzjonat bil-fatt li kien għa ta stqarrija lill-pulizija qabel ma ammetta quddiem il-qorti...

27. Dan jista’ f’ċerti ċirkostanzi jkun fattur rilevanti, iżda fil-każ tal-lum l-attur seta’ jiċhad dak li stqarr fl-istqarrija u wkoll, jekk tassew kif qal hu kien fis-sakra meta għamilha u għalhekk l-istqarrija ma għamilhiex “volontarjament”, jikkontestaha taħt l-art. 658 tal-Kodiċi Kriminali – seta’ saħansitra jirtira l-ammissjoni li għamel quddiem il-qorti – għax il-qorti ta’ ġurisdizzjoni kriminali, presjeduta minn ġudikant togat, kienet taf biżżejjed, fid-dawl tas-sentenza ta’ Salduz, li kienet ingħatat qabel, li ma kellhiex toqgħod fuq l-istqarrija wehdedha, aktar u aktar jekk tkun giet irtirata, jekk ma jkunx hemm xieħda oħra li ma thallix dubju dwar il-ħtija.

Bilkemm għalfejn ngħidu wkoll illi l-attur kien inqabad in flagrante, bi kwantità ta' droga fuq il-persuna tiegħu u fid-dar fejn kien joqghod.

28. Il-qorti aktar temmen illi l-attur ammetta quddiem il-qorti mhux għax kondizzjonat bl-istqarrija li kien ta iżda għax kien jaf bix-xieħda l-oħra kontrieħ u biex jieħu l-benefiċċju, li fil-fatt ingħata, taħt l-art. 29 tal-Ordinanza dwar il-Medicini Perikolużi [Kap. 101].” [sottolinear ta’ din il-Qorti]

F’każ ieħor deċiż mill-Qorti Kostituzzjonali nhar is-27 ta’ Settembru 2019, fl-ismijiet **Graziella Attard vs Avukat Ġenerali**, f’liema każ il-posizzjoni legali fit-teħid ta’ stqarrija kienet dik adoperata qabel l-10 ta’ Frar 2010 u għalhekk qabel ġie fis-seħħ id-dritt ta’ persuna suspettata jew arrestata li tottjeni parir legali qabel l-interrogatorju tagħha, wara li rreferiet ukoll għall-każ **ta’ Beuze v. Belgium**, l-istess Qorti kkonkludiet illi:

“10. Madanakollu, billi ċ-ċirkostanzi fejn il-persuna interrogata tista’ ma tithalliex tkellem avukat huma l-eċċezzjoni aktar milli r-regola, u din il-qorti għandha s-setgħa li tagħti rimedju fejn issib li disposizzjoni li tħares dritt fundamentali mhux biss “qieghda tiġi” iżda wkoll meta “tkun x’aktarx sejra tiġi miksura”, din il-qorti hija tal-fehma, kif osservat fis-sentenza mogħtija fl-24 ta’ Ġunju 2016 fl-ismijiet Malcolm Said v. Avukat Ġenerali, **illi ma jkunx għaqli** – partikolarment fid-dawl ta’ inkonsistenzi fis-sentenzi tal-Qorti Ewropea li johloq element ta’ imprevedibilità, kif jixhdu l-posizzjonijiet konfliġġenti li ħadet fil-każ ta’ Borg u f’dak ta’ Beuze – **illi l-proċess kriminali jithalla jitkompla bil-produzzjoni tal-istqarrija mogħtija mill-attriċi lill-pulizija** għaliex tqis illi, fiċ-ċirkostanzi, in-nuqqas ta’ għajjnuna ta’ avukat ma kienx nuqqas li ma jista’ jkollu ebda konsegwenza ta’ preġudizzju għall-attriċi, aktar u aktar meta fl-istqarrija ammettiet sehma fir-reat.” [enfasi ta’ din il-Qorti]

Fl-istess sentenza, il-Qorti Kostituzzjonali tenniet ukoll is-segwenti:

“18. Il-qorti tqis illi l-ordni li l-istqarrija titneħħa mill-inkartament, aktar milli rimedju għal ksur li, wara kollox, għadu ma seħħx, huwa garanzija tal-integrità tal-proċess u wkoll fl-interess pubbliku, biex ma jigrix l-proċess kontra l-attriċi jkollu jithassar wara li jintemm, b’hele ta’ ħin u riżorsi, li tkun forma oħra ta’ ingustizzja għax il-liġijiet għandhom iħarsu mhux biss lil min hu mixli b’reat iżda wkoll lil min jista’ jkun vittma ta’ reat.

19. Il-qorti għalhekk terġa’ ttenni li ma jkunx għaqli li jsir użu mill-istqarrija waqt il-proċess kriminali ...”.

Huwa evidenti illi fil-każ odjern, jeħtieġ li din il-Qorti teżamina ċ-ċirkostanzi li għandha quddiemha mhux mill-ottika ta' ksur tal-jedd għal smieġh xieraq stante li m'għandhiex kompetenza li tagħmel dan, iżda sempliċiment mil-lat tal-valur probatorju li għandha tingħata l-istess stqarrija, tenut kont madankollu tal-ġurisprudenza fuq indikata. Mis-suespost, il-Qorti jidhrilha illi fil-każ ta' Beuze, sabiex sabet vjolazzjoni tal-jedd tal-akkużat għal smieġh xieraq, il-Qorti Ewropea fil-valutazzjoni tagħha tal-*overall fairness of the proceedings* straħet hafna fuq il-fatt illi l-akkużat ma nġhatax aċċess għall-avukat qabel u/jew waqt l-interrogatorji diversi li sarulu, illi fl-istqarrijiet tiegħu għamel dikjarazzjonijiet inkriminanti u illi fir-rigward ta' akkuża partikolari, l-istqarrijiet tiegħu kellhom impatt tali illi wasslu għal sejbien ta' ħtija. Fil-każ ta' Paul Anthony Caruana, imbagħad, fil-waqt illi ma sabitx ksur tad-dritt tal-attur għal smieġh xieraq, il-Qorti Kostituzzjonali qieset bħala fattur determinanti l-fatt illi huwa nstab ħati mill-Qorti tal-Maġistrati mhux fid-dawl tal-istqarrija rilaxxjata minnu lill-pulizija, iżda a bażi tal-ammissjoni tiegħu fil-proċeduri. Effettivament din il-Qorti tinnotta illi dejjem tibqa' kunsiderazzjoni determinanti kemm l-istqarrija rilaxxjata mingħajr il-jedd ta' aċċess għall-avukat, ikollha impatt fuq l-eżitu tal-proċeduri, jew fi kliem ieħor fuq is-sejbien ta' ħtija tal-imputat.

Il-Qorti qed tqis ukoll illi fis-sentenza tagħha tas-7 ta' Jannar 2020 fl-ismijiet **Il-Pulizija vs Carmel Polidano, Michael Mercieca, Omissis**, il-Qorti tal-Appell Kriminali għamlet rassenja tal-ġurisprudenza, kemm tal-Qrati Maltin kif ukoll tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem dwar din il-kwistjoni u rrikonoxxiet illi kien hemm tibdil sostanzjali fid-deċiżjonijiet mogħtija mill-Qorti Ewropea dwar dan il-punt. Il-Qorti għamlet referenza għal **Beuze v. Belgium**, kif ukoll għas-sentenzi tal-Qrati Maltin li rreferew għal din id-deċiżjoni, fosthom **Il-Pulizija vs Maximilian Ciantar** tal-Qorti tal-Appell Kriminali tas-27 ta' Frar 2019, fejn il-Qorti straħet fuq l-istqarrija tal-imputat, abbinata ma' provi oħrajn, minkejja li l-imputat ma nġhatax id-dritt li jkun assistit minn avukat waqt l-interrogatorju tiegħu, fil-waqt illi kien ingħata l-jedd għall-parir legali qabel tali interrogatorju, **Paul Anthony Caruana vs Avukat Ġenerali et** fuq ċitata, kif ukoll **Stephen Pirotta vs Avukat Ġenerali et** tas-27 ta' Settembru, 2019 fejn il-Qorti Kostituzzjonali sabet li r-rikorrenti ma ġarrab ebda ksur tal-jedd tiegħu għal smieġh xieraq bil-fatt illi ma kienx ingħata l-għajnuna ta' avukat waqt l-interrogazzjoni tiegħu u dan wara li kkunsidrat illi:

“Fil-każ tallum ma jista' jkun hemm ebda dell ta' dubju li l-attur kien ħati tal-imputazzjonijiet imressqa kontra tiegħu, kif wara kollox għarfet l-ewwel qorti stess. L-ewwel qorti għarfet ukoll illi l-qrati ta' ġurisdizzjoni kriminali waslu għall-konklużjoni tal-ħtija tal-attur bis-saħħa ta' xieħda oħra barra l-istqarrija tiegħu. Meqjus il-proċess kriminali fl-intier tiegħu, ma jistax jingħad illi l-attur ma nġhatax smieġh xieraq: kellu għarfien tal-provi kollha mressqa kontrihi u ma ntweriex li nżamm mistur xi tagħrif li

kellha l-pulizija; kellu għajnuna ta' avukat waqt il-proċess quddiem il-qorti; kellu fakoltà jressaq xhieda u jagħmel konto-eżami tax-xhieda tal-prosekuzzjoni; instab ħati bis-saħħa ta' xiehda oġġettiva li, ukoll jekk ma tqisx l-ammissjoni tiegħu, rabtita mal-inċident u ma setgħetx thalli dubju dwar il-ħtija tiegħu.” [sottolinear ta' din il-Qorti]

Il-Qorti tal-Appell Kriminali rreferiet ukoll għas-sentenza mogħtija fl-ismijiet **Farrugia vs. Malta**, reża finali fis-7 ta' Ottubru 2019, mill-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem, li wkoll ikkonfermat il-posizzjoni li ttiehdet fil-każ ta' Beuze u komplet hekk:

“Illi l-izvillup fl-interpretazzjonijiet dwar il-jedd ta' smiegh xieraq kif mogħtija mill-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fosthom fis-sentenzi sucitati fl-ismijiet 'Beuze vs Belgium' mogħtija mill-Grand Chamber u s-sentenza tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fl-ismijiet 'Farrugia vs. Malta' ġia ġie rifless fil-pozizzjoni li l-Qorti Kostituzzjonali u l-Prim'Awla tal-Qorti Civili (Sede Kostituzzjonali) qeghdin jieħdu meta jikkunsidraw jekk kienx hemm ksur tal-jedd ta' smiegh xieraq. Jirrizulta li hemm zvilupp fis-sens li l-fatt li stqarrija tkun ittiehdet mingħajr il-prezenza tal-Avukat skont dawn l-aħhar sentenzi mhumieq awtomatikament jigu kkunsidrati bħala li jiksru d-dritt għal smiegh xieraq izda li qieghed jittiehed kont tal-proceduri fit-totalita' 5tagħhom sabieq jigi determinat jekk kienx hemm lezzjoni o meno tad-dritt għal smiegh xieraq.”

Hawnhekk il-Qorti rreferiet ukoll għas-sentenza tal-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili (sede Kostituzzjonali) tas-17 ta' Ottubru 2019, fl-ismijiet **Ir-Repubblika ta' Malta vs Martino Aiello** u dan wara referenza kostituzzjonali li saret lilha mill-Qorti tal-Appell Kriminali fid-9 ta' April 2018, liema referenza ġiet deċiża billi l-Qorti ddikjarat illi:

“fic-cirkostanzi tal-kaz mhux ser ikun jirrizulta ebda lezzjoni tad-dritt fondamentali tal-akkuzat Martino Aiello għal smiegh xieraq kif sancit bl-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta u l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea għall-Protezzjoni tad-Drittijiet tal-Bniedem u tal-Libertajiet Fundamentali jekk isir uzu fil-guri kontra tiegħu mill-istqarrija li huwa rilaxxa lil pulizija fid-dsatax (19) ta' Ottubru tas-sena elfejn u erbatax (2014) ...”.

Dan wara li l-istess Prim'Awla tal-Qorti Ċivili (sede Kostituzzjonali) ikkunsidrat illi dan il-każ kien kemmxejn differenti minn dak ta' Aldo Pistella, fuq citat, in kwantu kuntrarjament għal Pistella, Aiello kien irrinunzja għad-dritt tiegħu li jikkonsulta ma' avukat qabel l-interrogatorju tiegħu u ma ġiex muri li huwa xtaq li jkollu avukat preżenti waqt l-interrogazzjoni. In oltre fil-fehma tal-Qorti, ir-

rikorrenti naqas milli juri li huwa kellu jitqies bħala persuna vulnerabbli u lanqas irriżultat xi prova fis-sens illi ċ-ċirkostanzi li fihom ittiehdet l-istqarrija kienu għalih intimidanti. Ir-rikorrenti lanqas ma attakka l-volontarjeta` tal-istqarrija tiegħu u ma qajjem l-ebda lment dwar l-istess stqarrija, iżda talab lill-Qorti Kriminali sabiex ikun jista' jressaq eċċezzjoni dwar l-inammissibilità tal-istqarrija biss minħabba dak deċiż mill-Qorti Ewropea fil-każ ta' Borg. Finalment, qieset ukoll illi kien fl-interess pubbliku li jiġi investigat u mressaq sabiex jiġi ġudikat mill-Qorti ta' ġurisdizzjoni kriminali stante li nqabad in flagrante jittraffika d-droga f'Malta. Din is-sentenza ġiet ikkonfermata mill-Qorti Kostituzzjonali permezz tas-sentenza tagħha tas-27 ta' Marzu 2020, fejn l-istess Qorti qieset ukoll illi:

“21. L-istqarrija in kwistjoni m'hijiex l-unika prova għal dak li jirrigwarda x'gara fit-18 ta' Ottubru, 2014. Mill-atti tal-proċeduri kriminali jirriżulta li l-appellant kien qiegħed isuq il-vettura li fiha nstabat id-droga. Kif il-vettura niżlet minn fuq il-catamaran twaqqfet mill-pulizija li għamlu tfittxija u sabu d-droga fil-vettura. L-appellant stess meta xehed fis-seduta tad-9 ta' Jannar, 2019 quddiem l-ewwel Qorti, qal li l-pulizija arrestawh meta kellu d-droga.” [sottolinear ta' din il-Qorti]

Is-sentenzi fuq citati huma lkoll konkordi f'aspett speċifiku u ċioe` li f'kull każ l-istqarrija ma kinitx l-unika prova mressqa in sostenn tal-akkużi dedotti.

Fis-sentenza tagħha **Il-Pulizija vs Carmel Polidano et** imbagħad, il-Qorti tal-Appell Kriminali kkonkludiet illi:

“Din il-Qorti temfasizza li d-dritt li suspettat ikollu Avukat prezenti minn stadju bikri tal-investigazzjoni mhijiex limitata għal persuni kkunsidrati vulnerabbli. Anke persuni li kellhom diversi kundanni precedenti kontra tagħhom u li għalhekk huma intizi fil-mod ta' kif jittiehdu l-interrogazzjonijiet kif ukoll persuni li l-Avukat Generali jirreferi għalihom bħala b'esperjenza f'varji oqsma tan-negozju ukoll għandhom dritt li jkollhom Avukat prezenti minn stadju bikri tal-investigazzjoni. Il-ligi ma tidistingwix bejn persuna u ohra. Huwa d-dritt ta' kull persuna li jkun assistit minn Avukat anke matul l-interrogazzjoni. Mhuwiex kontestat li fiz-zmien li ttiehdu l-istqarrijiet kif ukoll ix-xhieda ta' uhud mill-akkuzati quddiem l-espert Vincent E. Ciliberti fl-istadju tal-inkjesta, l-ligi ma kinitx tagħti jedd lil suspettati biex ikollhom Avukat prezenti waqt it-tehid tal-istqarrija. Biss pero' issa li l-ligi tipprovdi għal dan id-dritt, huwa rikonoxxut u accettat li d-dritt għal smiegh xieraq għandu jiġi rispettat minn stadju bikri tal-investigazzjoni.

Din il-Qorti filwaqt li tirrikonoxxi li kien hemm zvilupp sinifikattiv f'dawn l-ahhar xhur, fejn il-Qorti qegħdin iharsu lejn il-proceduri fit-totalita' tagħhom sabiex jiġi deciz jekk kienx hemm lezzjoni tad-dritt għal smiegh

xieraq, din il-Qorti tissotolinea li bl-ebda mod ma hemm uniformita' fil-kunsiderazzjonijiet u decizjonijiet tal-Qrati dwar jekk stqarrijiet u dikjarazzjonijiet mehuda matul l-investigazzjoni minghajr id-dritt tal-prezenza tal-Avukat jilledux id-dritt ghal smiegh xieraq. Din il-Qorti ma ghandha l-ebda kompetenza biex tiddeciedi dwar lezjoni o meno ta' dritt fundamentali izda trid tiddeciedi biss jekk ghandhiex tiehu in konjizzjoni stqarrijiet u dikjarazzjonijiet ohra fl-istadju tal-investigazzjoni minghajr id-dritt li suspettati jkunu assistiti minn Avukat. Din il-Qorti ghalhekk tqis li gialadarba qiegħdin fi stadju ta' revizzjoni, filwaqt li bl-ebda mod ma hija tiddikjara li sehh xi ksur tad-dritt ghal smiegh xieraq, tiddeciedi li sabiex ma jkunx hemm ir-riskju ta' xi ksur, kwalunkwe dikjarazzjoni, stqarrija jew xhieda mogħtija mill-imputati Carmel Polidano, Michael Mercieca u Muhammad Saleem fl-istadju tal-investigazzjoni u l-inkjesta minghajr il-prezenza tal-Avukat bhala inammissibli.”

Irid jingħad ukoll madankollu illi fis-sentenza tagħha tas-27 ta' Jannar 2021, fl-ismijiet **Morgan Onuorah vs L-Avukat tal-Istat**, il-Qorti Kostituzzjonali qalet hekk dwar l-istqarrija rilaxxjata mir-rikorrenti fid-19 ta' Frar 2010, meta allura persuna suspettata kellha l-jedd li titkellem ma' avukat biss qabel l-interrogazzjoni tagħha:

“26. Kif diġa' issemma, il-fatt waħdu li saret l-interrogazzjoni mhux fil-presenza ta' avukat ta' fiduċja tal-attur m'huwiex biżżejjed sabiex jagħti lok għall-ksur tad-dritt fundamentali ta' smiegh xieraq. Madankollu l-użu ta' dik l-istqarrija fil-proċeduri kriminali, li fiha l-attur ammetta għal uħud mir-reati li akkużat biha, taf twassal sabiex iseħħ dak il-ksur tal-jedd fundamentali. Dan iktar u iktar meta tikkunsidra l-ġurisprudenza ampja tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem li issa ilha s-snin tirrepeti l-istess insenjament.

27. Li s-suspettat jitkellem ma' avukat qabel l-interrogazzjoni, l-assistenza ta' avukat wara li tkun saret l-interrogazzjoni u n-natura *adversarial* tal-kawża kriminali sussegwenti, m'humix garanzija adegwata li jirrimedjaw għad-difett li s-suspett ma kienx assistit minn avukat waqt l-interrogazzjoni li saret meta kien taħt arrest. Fis-sentenza riċenti Mehmet Zeki Celebi v. Turkey (App. 27583/07) il-QEDB kompliet tishaq:

“57. The onus will be on the Government to demonstrate convincingly why, exceptionally and in the specific circumstances of the case, the overall fairness of the trial was not irretrievably prejudiced by the restriction on access to legal advice. The Court also reiterates that it is only in very exceptional circumstances that it can conclude that a given trial has not been prejudiced by the restriction of an applicant's right of access to a lawyer (see Dimitar Mitev v. Bulgaria, no. 34779/08, 71, 8 March 2018)”.

28. Irrispettivament taqbilx mar-raġunament ta' dik il-Qorti internazzjonali, jibqa' l-fatt li l-ġurisprudenza kienet ċara meta ngħatat is-sentenza ta' Salduz f'Novembru 2008 fis-sens li n-nuqqas ta' assistenza ta' avukat waqt interrogazzjoni tal-pulizija kienet difett proċedurali. Dan għalkemm bis-sentenza Ibrahim and Others v. the United Kingdom tat-13 ta' Settembru 2016, il-Grand Chamber għamlet enfazi fuq l-*'overall fairness'* tal-proċeduri kriminali u fis-sentenza Beuze v. Belgium tad-9 ta' Novembru 2018 l-istess qorti kompliet tiċċara kif kellu jiġi applikat dak il-prinċipju.

29. Fl-aħħar mill-aħħar il-qrati domestiċi ma jistgħux jippermettu li f'proċeduri kriminali li għadhom pendent jithallew stqarrijiet li jkunu saru fil-assenza ta' avukat u li l-QEDB ilha tiddeskrivih bħala difett proċedurali bil-periklu manifest li dak il-fatt jikkontamina l-proċess kriminali kollu. Illum il-ġurnata hi l-istess Qorti Kriminali li qegħda taddotta din il-posizzjoni f'deċiżjonijiet preliminari li qegħdin jingħataw (hekk per eżempju **r-Repubblika ta' Malta v. Rosario Sultana** deċiżjoni tat-23 ta' Settembru 2020 u **r-Repubblika ta' Malta v. Rosario Militello** tat-3 ta' Diċembru 2019).

30. Kien id-dmir tal-Gvernijiet differenti matul is-snin li jaġġornaw ruħhom mas-sentenzi tal-Qorti Ewropea u ma jistennewx sal-2016 sabiex jintroduċu disposizzjoni fil-Kodiċi Kriminali li s-suspettat għandu jedd għall-assistenza ta' avukat waqt l-interrogazzjoni li ssir meta jkun fil-kustodja tal-pulizija. Emenda li saret sabiex tittrasponi d-disposizzjoni tad-Direttiva 2013/48/UE tal-Parlament Ewropew (ara Art. 355AT tal-Kodiċi Kriminali), li fost miżuri oħra assigurat id-dritt tas-suspettat għall-assistenza ta' avukat waqt l-interrogazzjoni mill-pulizija.

Għal dawn il-motivi tiċċad l-appell, b'dan li tagħti direzzjoni lill-Qorti Kriminali sabiex fil-proċeduri kriminali *The Republic of Malta v. Izuchukwu Morgan Onourah* (att ta' akkuża numru 11/2015) ma tippermettix l-użu bħala prova tal-istqarrija li l-appellant kien ta waqt li kien fil-kustodja tal-pulizija.”

Fis-sentenza tagħha tad-29 ta' Lulju 2021, fl-ismijiet **Ir-Repubblika ta' Malta vs Kevin Sammut**, il-Qorti Kriminali qalet hekk dwar din il-materja wara li rreferiet fit-tul għall-ġurisprudenza tal-Qrati Maltin u tal-Qorti Ewropea dwar l-istess:

“Fil-ġurisprudenza ndikata iktar il-fuq, ma jistax ma jigix innutat li filwaqt li certu sentenzi jenfazzjaw l-inammissibiltà ta' stqarrija, meta susspetat ma kienx akkumpanjat mill-avukat tiegħu qabel u fil-hin tal-interrogazzjoni, *stante* li difett bhal dan ma jistax jiġi sanat, sentenzi oħrajn jtenu illi sempliciment għax susspettat ma jkunx akkumpanjat mill-avukat tiegħu qabel u fil-hin tal-interrogazzjoni ma għandux

awtomatikament ifisser li l-istqarrija li hu jkun irilaxxa hija inammissibli u ghaldaqstant tali proceduri ghandhom jigu evalwati fit-totalita' taghhom u jittiehed kont tal-*'overall fairness'* ta' l-istess proceduri.

Din il-Qorti tinnota b' dispjaċir u tenfasizza li certament ma jistax iinghad li hemm certezza legali u cioe' 'legal certainty' dwar din il-kwisjtoni. [sottolinear ta' dik il-Qorti]

B'mod partikolari, il-Qorti rreferiet ukoll għas-sentenza tal-Qorti tal-Appell Kriminali (sede Superjuri) tas-27 ta' Jannar 2021, fl-ismijiet **Ir-Repubblika ta' Malta vs Rosario Militello**, fejn bħal fis-sentenza fil-każ ta' **Ir-Repubblika ta' Malta vs Hassan Ali Mohammed Abdel Raouf, Josephine Wadi**, tal-istess jum, dik il-Qorti kkonkludiet hekk dwar stqarrijiet rilaxxjati fiż-żmien meta suspettat ma kellux id-dritt li jkun assistit minn avukat waqt l-interrogatorju tiegħu:

“23. Ghaldaqstant maghmula dawn il-konsiderazzjonijiet, l-aqgravju sollevat mill-Avukat Ġenerali jisthoqqlu akkoljiment b'dan illi fil-kors taċ-ċelebrazzjoni tal-ġuri, wara li jinstemgħu il-provi kollha, fl-indirizz finali, l-Imħallef toġat għandu jagħti dik id-direzzjoni opportuna lil ġurati dwar il-valur probatorju ta' l-istqarrija rilaxxati mill-akkużat jekk jirrizulta illi dawn ma ttieħdux skont il-liġi, jew jekk javveraw irwieħhom dawk iċ-ċirkostanzi elenkati fil-linji qwida stabbiliti fid-deċiżjoni Beuze hawn fuq iċċitata. Fuq kollox, għall-appellat dejjem jibqa' id-dritt tiegħu li jitlob reviżjoni tal-verdett u s-sentenza tal-Qorti Kriminali fl-eventwalita' li jkun hemm dikjarazzjoni ta' htija fil-konfront tiegħu.”

Dwar dan il-Qorti Kriminali komplet hekk:

“Din il-Qorti temfasizza li nonostante l-fatt li l-legislatur ma ghamilx regola li teskludi l-ammissjoni ta' stqarrija rilaxxata fi żmien fejn suspettat ma kellux id-dritt li jkollu Avukat prezenti suspettat, tqis li wiehed ma jistax jistenna li l-legislatur sejjer jindika c-cirkostanzi kollha ta' meta prova ma ghandhiex valur probatorju. Izda d-deciżjoni dwar jekk prova ghandhiex valur probatorju ghandha tithalla fid-diskrezzjoni tal-Qrati.

Din il-Qorti in oltre' tagħmilha cara li ma taqbilx li stqarrija rilaxxata mingħajr ma persuna tkun ingħatat id-dritt li jkollha Avukat prezenti qabel u waqt it-tehid tal-istqarrija ghandha tibqa' in atti, tiġi murija l-gurati u li jkun fl-indirizz li l-Qorti tagħti direzzjoni lil gurati dwar il-valur probatorju tagħha. Wiehed ma jistax jinsa' li meta si tratta ta' gurati ta' fatt, ma jistax jinghad li bil-fatt li l-Imħallef ikun ta' direzzjoni sabiex l-istqarrija ma tinghatax valur probatorju sejjer jiġi

assigurati li l-gurati mhumiex se jkunu għa influwenzati b'dak innizzel fl-istqarrija li tkun a disposizzjoni tagħhom.” [enfasi ta’ dik il-Qorti]

L-istess Qorti mbagħad irreferiet għas-sentenza tal-Qorti Kostituzzjonali tal-istess jum ossia tas-27 ta’ Jannar 2021 fl-ismijiet **Morgan Onuorah vs L-Avukat tal-Istat** fuq ċitata, kif ukoll għas-sentenza fl-ismijiet **The Police vs Alexander Hickey** tal-istess jum, fejn il-Qorti Kostituzzjonali waslet għall-konklużjoni differenti, u fl-aħħar każ iddeċidiet li ma kellux isir użu mill-istqarrijiet tal-imputat minkejja l-fatt li dawn kienu ġew anke ikkonfermati bil-ġurament u kienet għet registrata ammissjoni fil-mori tal-proċeduri. Fir-rigward ta’ dan tal-aħħar madankollu jrid jingħad ukoll illi l-imputat kien għadu minuri meta rrilaxxa l-istqarrijiet tiegħu u tenut kont ta’ ċirkostanzi oħrajn imsemmija fl-istess sentenza, seta’ jiġi meqjus bħala persuna vulnerabbli.

Fis-sentenza tagħha, il-Qorti Kriminali mbagħad irreferiet ukoll għas-sentenza fl-ismijiet **Clive Dimech vs Avukat Ġenerali**, deċiża mill-Prim’Awla tal-Qorti Ċivili (sede Kostituzzjonali) fejn ingħad hekk:

“Illi l-Qorti sejra tibda biex titratta t-tieni eċċezzjoni tal-intimat għaliex jekk din tintlaqa’ ma jkunx hemm hteġa li teżamina l-eċċezzjonijiet l-oħrajn. Huwa skontat li m’hemm l-ebda jedd fundamentali taħt Art. 39 tal-Kostituzzjoni jew taħt Art. 6 tal-Konvenzjoni Ewropeja għall-assistenza t’avukat waqt l-interrogazzjoni bħala tali. Hemm jedd fundamentali għal smieġh xieraq. Biex jiġi stabbilit ksur ta’ dan il-jedd, irid jiġi eżaminat il-proċess – f’dan il-każ proċess kriminali – fit-totalità tiegħu u mhux jiġi maqsum biex issir enfasi fuq xi episodju partikolari. F’dan il-każ il-proċeduri għadhom fil-bidu tagħhom u għalhekk mhux possibbli f’dan l-istadju li l-Qorti tbassar kif sejjer ikun l-iter proċesswali shiħ. Dan ma jfissirx li element proċedurali partikolari ma jistax minnu nnifsu ikun tant deċiżiv li l-korrettezza tal-proċess ma tkunx tista’ tiġi ddeterminata qabel. Imma f’dan il-każ il-Qorti ma tista’ ssib l-ebda ċirkostanza bħal din. Ir-rikorrent gie avżat, skont id- disposizzjonijiet tal-ligi kif kienet dak iż-żmien, bid-dritt li jikkonsulta avukat qabel l-interrogazzjoni. Huwa rrinunzja għal dan id-dritt. Huwa minnu li waqt l-interrogazzjoni ma kienx assistit minn avukat u ma ġiex infurmat li għandu dritt bħal dan. B’danakollu gie mwissi li kellu d-dritt li ma jwegibx għad-domandi u fil-fatt ir-rikorrent ma wieġeb għall-ebda domanda li saritlu. Għalhekk ma jirriżultax – dejjem f’dan l-istadju - li r-rikorrent sofra xi nuqqas ta’ smieġh xieraq. Ma ressaq l- ebda prova li bis-silenzju tiegħu seta’ nkrimina ruħu;”

F’dan ir-rigward, il-Qorti Kriminali kompliet hekk:

*“Sussegwentament, il-Qorti Kostituzzjonali fis-sentenza tagħha fl-ismijiet **'Clive Dimech v. Avukat Ġenerali'** datata is-27 ta’ Jannar, 2021*

ipprovdiet illi peress li l-akkuzat ma wiegeb għall-ebda domanda waqt l-interrogazzjoni, din ma kienitx ser tkun ta' pregudizzju għall-istess akkuzat. Minkejja dan, **din il-Qorti xorta wahda enfasizzat li jkun floku li fil-proceduri kriminali ma jsirx uzu mill-istqarrija bhala prova.**

L-akkuzat, Clive Dimech, għazel li ma jwegibx għal mistoqsijiet magħmula lilu u għaldaqstant l-istqarrija ma kienitx wahda nkriminanti. Madankollu, il-Qorti xorta wahda pprovdiet illi din m'għandiex tintuza bhala prova u għal din ir-raguni din is-sentenza hi ta' sinifikat.

Sal-lum il-gurnata, għadu mhux stabbilit b'certezza jekk ikunx hemm ksur ta' dritt tas-smiegh xieraq meta akkuzat kemm qabel kif ukoll matul l-istqarrija ma jkunx akkumpanjat mill-avukat tal-fiducja tiegħu meta l-ligi dak iz-zmien ma kienitx tipprowdi għal dan id-dritt u għaldaqstant din l-istqarrija għandiex tigi sfilzata o meno. Din il-Qorti ma għandhiex il-kompetenza li tqis jekk hemmx possibilita' ta' ksur tad-dritt ta' smiegh xieraq, izda għandha tqis biss jekk l-istqarrija hiex inammissibbli jew le.

Fis-sentenza ridentissima fl-ismijiet '**Christopher Bartolo vs Avukat ta l-Istat**'¹, Il-Qorti ddecidiet bl-istess mod ta' kif iddecidiet fis-sentenzi **Onuorah Morgan vs Avukat Generali** u **Clive Dimech vs Avukat Generali** indikati supra. Din il-Qorti rreteniet is-segwenti:

*74. Daqshekk huwa importanti li stqarrija tittiehed bil-garanziji kollha li jharsu d-drittijiet ta' min ikun qieghed jirrilaxxa għaliex l-ammissjoni hija wara kollox ir-regina tal-provi. Di fatti Karen Reid fil-ktieb 'A practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights' (Tielet Edizzjoni) f'pagna 70: "While the conformity of a trial with the requirements of Article 6 must be assessed on the basis of the trial as a whole, **a particular incident may assume such importance as to constitute a decisive factor in the general appraisal of the trial overall.**" Igifieri, prova wahda ottenuta kontra l-ligi, tista' wahedha tikkontamina l-proċess kollu.*

Għaldaqstant il-Qorti kkonkludiet bis-segwenti:

*79. Il-Qorti qed tipprowva tirrinkoncilja l-fatt, fid-dawl ta' dak li ddecidiet il-Qorti Kostituzzjonali fil-5 ta' Ottubru 2018. **Dik il-Qorti ordnat, li biex ma jsehħx ksur tad-drittijiet tar-rikorrent ma jsirx aktar uzu fil-proċeduri kriminali miż-żewġ stqarrijiet rilaxxjati mir-rikorrent. Fid-dawl ta' din l-ordni, din il-Qorti ma tistax tifhem b'liema tiġbid tal-immaginazzjoni tista' tasal għall-konkluzjoni li l-konferma bil-ġurament ta' dawk l-istqarrijiet***

¹ Deċiża mill-Qorti Kostituzzjonali fit-22 ta' Ġunju, 2021.

quddiem il-Maġistrat ma għandhomx ukoll ikunu mwarrbin. Kwazi kwazi dan għandu xebh mal-każ fejn dokument oriġinali jittwarrab iżda mhux il-kopja tiegħu. Il-konferma bil-ġurament hija unikament imsejsa fuq l-istqarrijiet u kwalunkwe ammissjoni kienet ukoll b'konsegwenza tal-istess.

80. Għalhekk anke f'dan ir-rigward, din il-Qorti ssib li ġew leżi l-artikolu 39(1) u 6(1) tal-Kostituzzjoni u l-Konvenzjoni rispettivament.” [enfasi ta' dik il-Qorti]

Il-Qorti Kriminali mbagħad ikkonkludiet hekk fis-sentenza tagħha:

“Illi għal darba ohra din il-Qorti qed tenfasizza illi m'għandiex komputu tiddecidi kienx hemm ksur tad-dritt tas-smiegh xieraq, madankollu għandha komputu li tiddecidi fuq l-ammissibilita' o meno tal-istqarrija tal-akkuzat u dan anke meta wiehed jiehu in konsiderazzjoni l-overall fairness tal-proceduri.

B'referenza għal punti elenkati f' **Beuze** aktar il-fuq, fost ohrajn, jirrizulta illi l-akkuzat kien maggorenni u ma ngghabet l-ebda prova li dan b'xi mod jista' jiġi kkunsidrat bħala vulnerabbli. Ma jirrizultax illi c-cirkostanzi li fihom ittiehdet l-istqarrija kienet intimidanti u l-istess stqarrija inghatat volontarjament.

Irid jiġi enfasizzat illi meta l-akkuzat irilaxxa din l-istqarrija, il-ligi tagħna ma kinietx tipprovdi għad-dritt ta' l-assistenza legali **qabel u waqt** l-interrogazzjoni. Hawn hekk il-Qorti terga' tagħmel referenza għas-sentenzi sucitati fosthom **Borg vs Malta** u **Navone and Others v. Monaco** fost ohrajn, fejn gie ritenut illi jekk l-akkuzat/suspettat ma bbenifikax mid-dritt ta' l-assistenza legali minhabba *systematic restriction*, allura jirrizulta ksur ta' Artiklu 6 ta' Konvenzjoni tad-drittijiet tal-bniedem.

Din il-Qorti tinnota illi ma gewx imressqa xi ragunijiet impellanti - “*compelling reasons*” - sabiex l-akkuzat ma jithalliex ikollu avukat prezenti kemm qabel u kemm waqt l-interrogazzjoni tiegħu u *stante* li l-unika raguni kienet ta' restrizzjoni sistematika.

Fl-istqarrija tiegħu l-akkuzat Sammut qieghed jaghti rendikont dettaljat, fejn fih qieghed jammetti l-involviment tiegħu fir-reati li permezz tagħhom qieghed jiġi akkuzat. Għaldaqstant u minghajr ebda dubju, din l-istqarrija thalli mpatt sinifikanti fuq il-proceduri kontra l-akkuzat.

Issir referenza ghas-sentenza ricenti moghtija minn din l-istess Qorti kif preseduta fl-ismijiet **Ir-Repubblika ta' Malta vs Tony Curmi**², liema sentenza ma gietx appellata mill-Avukat Ġenerali, fejn il-Qorti ccitat id-diversi sentenzi msemija f'din l-istess sentenza u wara li gibdet l-attenzjoni dwar id-divergenzi tas-sentenzi moghtija fuq dan is-suggett u l-importanza tal-*legal certainty*, ikkonkludiet billi ddikjarat l-istqarrija ta' l-akkuzat inammissibbli u sussegwentament talbet l-isfilz tagħha. Din is-sentenza giet segwita wkoll b'zewg sentenzi ohra fl-ismijiet **Il-Pulizija vs Yousef Essesi**³ u **Il-Pulizija vs Kevin Tabone**⁴ li gew decizi bl-istess mod.

Din il-Qorti filwaqt li bl-ebda mod ma hija tiddikjara li l-istqarrija rilaxxata mill-akkuzat hija leziva tad-drittijiet tal-akkuzat, in vista tal-fatt li l-Qorti għadhom sal-lum il-gurnata jagħtu direzzjonijiet differenti dwar stqarrija li giet mehuda mingħajr ma l-akkuzat kellu assistenza legali, kemm qabel, kif ukoll waqt l-istqarrija, fl-interess tal-gustizzja u l-integrità tal-process, **din l-istqarrija hekk rilaxxata fid-9 ta' Settembru, 2009 f' 16.54pm u tinsab a fol 31 et sequitur tal-atti ta' quddiem il-Qorti tal-Magistrati (Malta) bhala Qorti Istruttoria, kif ukoll l-istess stqarrija li giet igguramentata mill-akkuzat nhar 14 ta' Settembru, 2009 quddiem il-Magistrat Antonio Micallef Trigona u li tinsab a fol. 83 tal-process u kull referenza għaliha, għandhom jigu ddikjarati inammissibbli.**" [enfasi ta' dik il-Qorti]

Huwa evidenti illi fil-każ odjern, in-nuqqas li l-imputat ingħata l-jedd li jottjeni parir legali waqt l-interrogatorju tiegħu, ma kienx nuqqas li ma sarraf fl-ebda preġudizzju għalih, stante illi fl-istqarrija rilaxxjata minnu, huwa għamel dikjarazzjonijiet inkriminanti, liema dikjarazzjonijiet, kemm il-darba jitqiesu ammissibbli, huma l-unika prova fl-atti li jistgħu jwasslu għall-htija tiegħu. F'dan il-kuntest, il-Qorti qed tqis ukoll illi l-imputat, fiż-żmien tal-każ odjern, kien ġuvni ta' tmintax-il sena, b'fedina penali netta. Il-Qorti għalhekk tqis illi fiċ-ċirkostanzi, ikun iżjed għaqli li timxi fuq il-passi li mxiet fuqhom il-Qorti Kostituzzjonali fis-sentenzi fuq citati, kif ukoll il-Qorti Kriminali fis-sentenza fuq imsemija, u tiskarta l-kontenut tal-istqarrija mehuda lill-imputat mingħajr il-jedd li jottjeni parir legali waqt l-interrogatorju tiegħu, bhala prova inammissibbli.

Tenut kont tas-suespost, la darba skartata l-istqarrija tal-imputat, u la darba sustanza in kwistjoni baqgħet ma gietx esebita fl-atti, ma jibqa' l-ebda prova li tista' ssostni l-imputazzjoni miġjuba fil-konfront tal-imputat.

² Deciża mill-Qorti Kriminali fid-9 ta' Frar, 2021.

³ Deciża mill-Qorti tal-Appell Kriminali fit-2 ta' Marzu, 2021.

⁴ Deciża mill-Qorti tal-Appell Kriminali fit-23 ta' Marzu, 2021.

Konkluzjoni

Għal dawn il-motivi, il-Qorti qed issib lill-imputat mhux ħati tal-imputazzjoni miġjuba kontra tiegħu u qegħda tilliberah minnha.

Natasha Galea Sciberras
Maġistrat